

Nataša Šprljan
Zadar

ZANAGLASNE DUŽINE U GOVORU SELACA NA BRAČU

UDK:811.163.42'282(497.5 Selca)'342

Rukopis primljen za tisak 5.10.2017.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U uvodu ovoga rada navodimo neke osnovne karakteristike akcentuacije govora Selaca na Braču, nakon čega slijedi detaljan sinkronijski i dijakronijski pregled zanaglasnih dužina. Osim što zanaglasne dužine inače predstavljaju rijetkost među južnočakavskim govorima, u selačkom su se govoru razvile i neke inovacije koje ne nalazimo ni u jednom drugom čakavskom govoru. U ovome radu dajemo detaljan prikaz svih pojava povezanih sa zanaglasnim dužinama u selačkome govoru.

Ključne riječi: *selački, čakavski, akcentuacija, zanaglasne dužine.*

1. SELAČKI GOVOR U KONTEKSTU OSTALIH BRAČKIH GOVORA

U Selcima na Braču od davnina se govori južnočakavski ikavski dijalekt.¹ Međutim, unutar ovoga dijalekta postoje neke izoglose na osnovi kojih se otoci Brač, Hvar i Vis (a izvorno i Šolta) izdvajaju u posebno dijalekatsko područje. No ni sâm otok Brač ne predstavlja homogenu dijalektalnu cjelinu, jer je na njemu prisutna izrazita mikrojezična diferencijacija, koja je posljedica intenzivnih povijesnih kretanja s otoka i na otok, kao i djelomične izolacije bračkih mjesta uvjetovane slabim prometnim vezama u prošlosti.² Zbog neposredne blizine štokavskoga naselja Sumartin, koje su u doba Kandijškoga rata osnovale pribjeglince iz Makarskoga primorja i neposrednoga zaleđa, selački je govor poprimio i neke štokavske osobine, zbog čega ga Šimunović, zajedno s govorima susjednih naselja Novoga Sela i Povalja, svrstava u posebnu skupinu čakavskih govora sa štokavskim utjecajem koju naziva *selački govori*.³

2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE SELAČKE AKCENTUACIJE

Neke osnovne naglasne karakteristike selački govor dijeli s većinom ostalih južnočakavskih govora.⁴ To su:

¹ Južnočakavski ikavski dijalekt obuhvaća otoke od Pašmana do Korčule, uz iznimku nekoliko štokavskih mjesta, među kojima je i susjedni Sumartin (također i npr. Maslinica na Šolti, Sućuraj na Hvaru i Račišće na Korčuli). Vidi Lisac 2009: 139.

² Šimunović 2009: 11.

³ Istraživanja su proveli A. Sujoldžić, B. Finka, P. Šimunović i P. Rudan, prilikom čega su na temelju bazičnoga vokabulara ispitane leksičke, fonološke i naglasne sličnosti (i to s obzirom na frekvenciju i mjesto pojedinih naglasaka). Na osnovi dobivenih rezultata bračka su mjesta podijeljena u četiri skupine: čakavska mjesta (Bobovišća, Ložišća, Dol, Donji Humac, Nerežišća, Škrip, Dračevica, Praznica, Gornji Humac, Bol), čakavska mjesta (Milna, Sutivan, Supetar), čakavska mjesta sa štokavskim utjecajem (Selca, Novo Selo, Povalja, tzv. selački govori) i štokavska mjesta (Sumartin). Vidi Sujoldžić *et al.* 1988: 172 i Šimunović 2009: 14, 22.

⁴ U ovom slučaju pojam »južnočakavski govori« valja shvatiti fleksibilno jer se navedene izoglose ne podudaraju u potpunosti. Izoglosa čuvanja neoakuta obuhvaća otočno područje južnočakavskog dijalekta od Pašmana do Lastova i obalno područje od Privlake, sjeverno od Zadra, do Donjih Poljica na jugu. Vidi Kapović 2015: 654, ref. 2387. Granica neoakutskog

- čuvanje tonske opreke (postojanje neoakuta);
- stari tronaglasni sustav (/ ʎ , / ʎ , / ʎ) i očuvana stara naglasna mjesta;
- cirkumfleks kao rezultat položajnoga duljenja (*divôjka*, *stârca*, *dîm*);
- izostanak metatonijskog duljenja prisutnoga na čakavskome sjeveru (npr. u Novom: *gînūt*, prez. *gîneš*; *kâpnūt*, prez. *kâpne*).

Unutar južnočakavskih govora zasebnu akcenatsku cjelinu čine govori otokâ Brača, Hvara i Visa.⁵ Ovi govori dijele neke zajedničke starije akcenatske izoglose (kao što su duljenje vokala pred zvučnim suglasnikom i izoglosa G. *pětka*, *òca*), a i neke novije (primjerice, duljenje /ä/> /ã/), što ukazuje na dugotrajni kontinuitet intenzivnih jezičnih kontakata među ovim otocima.⁶

Naglasne karakteristike zajedničke ovim govorima su sljedeće:

a) duljenje u slogu zatvorenom zvučnim suglasnikom tipa *bôb*, *sūsîd*, *prâg*, prisutno u Selcima i u Novome Selu, a u Poveljima ograničenih razmjera;

b) duljenje kratkog naglašenog /ä/ izvan ultime (tipa *bâba*, *lopâta*),⁷ koje izostaje upravo u Selcima, Novome Selu i u Poveljima, te u Sutivanu, smještenome na SZ strani Brača.⁸ U ostalim govorima ovog otočja dulji se svako kratko naglašeno /ä/ izvan ultime, čime se dobiva naglasak fonetski jednak neoaku-

i cirkumfleksnog duljenja nešto je južnija: neoakut se javlja sjeverno od Žirja (uključujući samo Žirje), a cirkumfleks južno od njega, dok granica metatonijskog neocirkumfleksnog duljenja prolazi puno sjevernije, linijom Lošinj–Novi. Vidi Kapović 2015: 578.

⁵ Izvorno možda i dio Šolte. Vidi Kapović 2015: 587: ref. 2177.

⁶ Kapović 2015: 613.

⁷ Dijakronijski gledano, riječ je o novijoj pojavi, ne mnogo starijoj od stoljeća i po (Šimunović 2009: 23), što se jasno vidi iz činjenice da se produljeni vokali ne zatvaraju (usp. *krâva* < *krâva : *stvôri* < *stvâri).

⁸ Hraste (1940: 29-30) pretpostavlja, uz stanovitu rezervu, da je Sutivan ovu naglasnu osobinu poprimio od Splita, budući je njemu geografski najbliži, a tu osobinu nema nijedno mjesto u njegovoj neposrednoj blizini. No kako je riječ o arhaizmu, Kapović (2015: 612-613, ref. 2244) je skloniji izostanak ove pojave pripisati činjenici da je govor Sutivana rubni, jer inovacije iz središta često ne stignu do rubnih govora.

tu (u bračkim govorima npr. *jāma*, *krāva*, *prāvedan*, *siromāški*, *māter/mātier*, *danāšni*; usp. Selca: *jāma*, *krāva*, *prāvēdan*, *siromāški*, *mātēr*, *danāšni*).⁹

c) naglasak na osnovi u primjerima tipa *pīsmo*, G. *lōvca/ōca*.

Ova je pojava jedna od bitnih razlikovnih karakteristika južnočakavskih otočnih govora.¹⁰ U akcenatskom razvoju ovih imenica presudnu je ulogu odigrao poluglas. Prvi se slučaj odnosi na riječi *СѢСѢСО*, u kojih nakon prednaglasne dužine slijedi poluglas te nakon njega naglašeni zadnji otvoreni slog (tipa *pīsmo* < *pīsmo, *gūvno* < *gumьno), u kojih su u psl. postojala dva naglasna obrasca: dominantne su osnove imale * ~ na prvome slogu (ispred poluglasa), dok su recesivne imale naglasak na poluglasu koji se onda pomicao na dočetni slog.¹¹ U većini se dijalekata (u Islav., štok. i u većini čak. govorâ) ujednačio oksitonski tip, a upravo je u govorima Brača/Hvara/Visa ujednačen neoakut na osnovi.¹²

Slično se na Braču/Hvaru/Visu ponašaju imenice tipa *otāc*, G. *ōca*. I ovdje su u psl. postojala dva naglasna tipa: *otьcь, *otьca (vjerojatno < *otьca) i *lovьcь, *lovьcā, što se onda u većini čakavskih govora ujednačava u *otāc, *ocā ili u otac, *ōca.¹³ Na Braču, Hvaru i Visu u većine je ovakvih imenica (sa sufiksima koji imaju poluglas u prvome slogu) očuvan stari obrazac (npr. u selačkom *kolāc*, G. *kōlca*; *pētāk*, G. *pētkā*, *badān*, G. *bādna*; *kabāl*, G. *kābla*; *māčāk*, G. *māška*; *lōvāc*, G. *lōvca* itd.),¹⁴ no u selačkome smo zabilježili i nekoliko imenica s ujednačenim naglaskom na nastavku (npr. *šcēnāc*, G. *šcēncā*,

⁹ Duljenje vokala u naglašenome slogu pojava je koja obuhvaća sva tri čakavska narječja (Jčak., srednjočak. i Sčak.), no nije prisutno u svim govorima i ne odvija se svugdje pod istim uvjetima. Za više detalja vidi Kapović 2015: 608.

¹⁰ Vidi Moguš 1977: 51.

¹¹ Za objašnjenje dominantnih i recesivnih osnova vidi Kapović 2015: 99-100 i Дыбо 1981: 260-262.

¹² Usp. Pitve na Hvaru *gūvno*, *pīsmo*, *sūkno* (podatci Mate Kapovića). U istočnoslavonskim, štok. i u većini čak. govorâ naglasak je u ovakvim primjerima na finalnome slogu (*pīsmō*, *gūmnō*, *sūknō*). Usp. na Vrgadi (Jurišić 1973) *gūvno*, *jaṛno*, *pīsmō*, *sūkno*, u Novom (Белић 2000: 159) *jaṛno*, *pīsmō*, *plāno*, na Grobniku (Lukežić & Zubčić 2007) *jaṛno*, *pīsmō*, *sūkno* itd. Vidi Kapović 2015: 422. Za povijesno objašnjenje vidi također Дыбо 1981: 148-151. Neoakut na osnovi proširio se na mnoge selačke imenice pl. tantum, npr. *jūsta*, *klišća*, *plūča*, *mūdo* (prema n. *mūda*), *vraća*, *jētra*, *oružje*, što je opća čak. tendencija.

¹³ Vidi Kapović 2010: 68, 72 i 2015: 423-424. Usp. također Дыбо 1981: 146-148.

¹⁴ Usp. u Pitvama na Hvaru: *krīvač*, G. *krīvca*; *pētāk*, G. *pētkā*; *kotoī*, G. *koīla* (Kapović 2015: 424-425).

štramàc, G. *štrancà* itd.) kao i nekoliko dvojnih primjera (*kotàc*, G. *kocà* i *kòca*; *ratàc*, G. *racà* i *ràca*; *udovàc*, G. *udovcà* i *udòvca*).

d) tragovi zanaslasnih akutiranih dužina (prisutni i na Korčuli). Za ovu pojavu vidi dolje.

Posebnu cjelinu u akcenatskome smislu čini skupina govora koja obuhvaća Selca, Novo Selo i Povelja. Akcenatske karakteristike na temelju kojih se ovi govori izdvajaju od ostalih jesu:

a) čuvanje zanaslasnih dužina

Čuvanje zanaslasnih dužina jedna je od glavnih naglasnih karakteristika koje izdvajaju ove govore iz ostalih govora na Braču/Hvaru/Visu. Zanaslasne dužine postojale su i u drugim bračkim govorima, što je vidljivo po njihovim tragovima u vokalizmu. Naime, u većini se bračkih govora /ā/ zatvara u /ō/ i u naglašenom i u nenaglašenom položaju¹⁵ (npr. *glèdot*, prez. *glèdon*; G. *sèstor*, *smòkov*; u odr. pridjeva, npr. *žùto daskà*, *lùdo srìca* itd.), a u nekim govorima promjene su vidljive i na drugim vokalima (primjerice, u govoru Bola gdje /ē/ diftongira u /ie/, npr. *mìsiec* < *mìsēc; *bòliet*, *do kùćie* itd.).¹⁶ Osim u selačkom, zanaslasne su dužine dobro očuvane i u susjednom novoselskom govoru, dok su u govoru Povalja već u procesu gubljenja. U povaljskom je govoru dužina katkad vidljiva samo po vokalizmu, zbog blago diftonškog izgovora dugog /e/ i /o/ (npr. *nàkon mìs'ec dān*).

¹⁵ Detaljnije o ovoj pojavi u Šprljan 2015.

¹⁶ Vidi Šimunović 2009: 21-23. Šimunović spominje zanaslasne dužine samo u selačkome govoru, te za njih tvrdi da se »fakultativno ostvaruju, ali ne izrazito« (Šimunović 2009: 31). Međutim, Hraste (1940: 30) bilježi zanaslasne dužine na čitavom otoku: »svi brački govori, koji više koji manje, koji jače koji slabije, poznaju dužinu ne samo neposredno pred akcentom, što je osobina celoga ovog ostrvlja, nego i iza akcenta, a osobito u instr. je. imen. m. i ž. roda sa " i ^ akcentom na prvom slogu: *ribōñ*, *slivōñ*, *smokvōñ*, *vrčōñ*, *skrñjoñ*, *mišoñ*, *prštoñ*, *zuboñ*, *cvitōñ*, *zečōñ*, *vukoñ*, *sinoñ*, *lištoñ*. U Poveljima: *koṗāñ* – *koṗāš* – *koṗā* – *koṗāmo* – *koṗāle* – *koṗādu* (i *koṗāju*). Hvarski govori skraćuju dužine iza akcenta.« Sudeći po Hrastinim opažanjima, moglo bi se zaključiti da su zanaslasne dužine na Braču nestale sasvim nedavno, tj. nakon 1930-ih godina (kada je vršio istraživanja). S druge strane, u Hrastinu članku ima proturječnosti jer ni sâm nigdje drugdje (osim u navedenom citatu) ne bilježi zanaslasne dužine.

b) izostanak duljenja kratkog naglašenog /a/ izvan ultime tipa *lopãta* > *lopãta* (vidi gore).

2. 1. NAGLASNI SUSTAV

Akcentuacija selačkoga govora po mnogim je svojim karakteristikama arhaična: očuvana su stara naglasna mjesta i stari tronaglasni sustav od jednog kratkog (/ ʔ/) i dva duga naglasaka (cirkumfleks / ˘ / i neoakut / ˙ /). Svaki od ovih triju naglasaka može se ostvariti na bilo kojem slogu, na bilo kojem položaju u riječi i na bilo kojem vokalu (osim na slogotvornom /ʔ/, na kojem je, izuzev rijetkih iznimaka,¹⁷ moguć samo kratki naglasak).

a) Kratki naglasak / ˘ / u Selcima, kao i na ostatku Brača/Hvara/Visa, ima kratak i odsječen izgovor,¹⁸ a prema tonu je silazan. Njegov je ostvaraj moguć u svim položajima u riječi:

- na prvome slogu: *stàrãc*, *òbičãj*, *sèdèn* (prez.), *òblãčan*;
- na unutarnjem slogu: *sekʃva*, *siromãšãn*, *zãdʒiva*, *zãkòjãk*;
- na posljednjem slogu: *vodã*, *čupãt* (inf.), *lĩcè*, *trèsemò* (prez.).

b) Cirkumfleks / ˘ / je prema trajanju dug (dvije more) i ima silaznu intonaciju, te se još naziva i dugosilaznim naglaskom.¹⁹ Može se ostvariti:

- na prvome slogu: *nòs*, *ùzmèñ* (prez.);
- na unutarnjem slogu: *zapòčmèñ* (prez.), *nenãvĩdnòst*;
- na posljednjem slogu: *ubodèn* (GPT), *gucãn* (prez.), *jedãn*, *hrãbròst*.

¹⁷ Dugi naglasci na /ʔ/ zabilježeni su kao varijante u g. *bʃd*, *dʃv*, *pʃn*.

¹⁸ Ovakav izgovor kratkoga naglasaka naziva se i *kanonskim*, vidi Kapović 2015: 222, ref. 803.

¹⁹ Šimunovićev opis dugosilaznoga naglasaka na Braču glasi: »Naglasak ˘ je s obzirom na trajanje dug, s obzirom na ton silazan, a u kretanju tona lomljen. Vidi Šimunović 2009: 31.

c) Neoakut²⁰ / ~/ je po trajanju dug (dvije more) i ima uzlaznu intonaciju,²¹ dok prva zanaslasna mora ima znatno niži ton u odnosu na drugu moru naglašenoga sloga.²²

Neoakut je moguće:

- na prvome slogu: *strāža, rēst* (inf.), *smījte se!* (imp.), *nāgla*;
- na unutarnjem slogu: *nasmiījēn se* (prez.), *porēsla* (GPR);
- na posljednjem slogu: *gospodār, vodē* (G.), *glāvē* (G.), *grīzedū*.

2. 2. PREDNAGLASNE DUŽINE

U selačkome govoru prednaglasne su dužine vrlo dobro očuvane, kako je slučaj u većini čakavskih govora. Prednaglasne dužine u selačkome govoru moguće su:

a) ispred kratkog naglaska: *vīnò, G. sūsìda, nāròda*; prez. *trēsēn, trēsēmò*;

b) u slogu neposredno ispred cirkumfleksa: *pūstòš, hrābròst, sūsìd; I. trāvôn, glāvôn*; dli. *dūšân*;

c) ispred neoakuta: G. *strānē, glāvē*, 3. l. mn. prez. *zēbū, grīzū/grīzedū, vūčū/vūčedū*.

2. 3. ZANAGLASNE DUŽINE

Kako smo već ranije napomenuli, zanaslasne su dužine jedan od arhaičnija specifičnih za selački govor (i njemu susjedne govore Novoga Sela i Povalja) koji ne susrećemo nigdje drugdje na Braču/Hvaru/Visu.²³

²⁰ Ovaj se naglasak često u literaturi naziva *čakavskim akutom*, no mi ćemo taj izraz izbjegavati zbog nepreciznosti. Naime, riječ je o naglasku praslavenskoga porijekla koji nije ograničen samo na čak. govore, već ga ima i većina kajk. govora te arhaični štok. govori. Vidi npr. Kapović 2015: 650. Za iscrpno objašnjenje pojma *neoakut* vidi Kapović 2015: 73, ref. 178.

²¹ Hraste (1940: 28-29) tvrdi da je akut na Braču, Hvaru i Visu tipičan čakavski akut kako ga opisuje Ivšić (1911: 147). Mnogi akcentolozi kao glavno razlikovno obilježje neoakuta ističu uzlaznost i skokovitost (npr. Belić 1909: 204, Ivšić 1911). No, kako je to dokazao i Langston (2006: 37-42), neoakut u čak. govoru često nema uzlaznu, već ravnu intonaciju.

²² Za razliku od neoakuta, druga mora štok. dugouzlaznoga naglaska ima istu melodijsku visinu kao i prva zanaslasna mora.

²³ Opreka po dužini u zanaslasnome slogu izgubljena je u mnogim Jčak. govorima (nešto je bolje očuvana u Sčak. govorima). Neki od Jčak. govora u kojima još uvijek postoje zanaslasne dužine su, primjerice, govor otoka Vrgade, a djelomično se čuvaju (ili su se donedavno čvale) na Jčak. obalnom pojasu između okolice Zadra i okolice Trogira

Često se smatra da su zanaglasne dužine u ovim govorima jedna od karakteristika koja se održala zahvaljujući štokavskom utjecaju. No prema mišljenju Mate Kapovića ta je postavka najvjerojatnije netočna; naime, u doba doseljavanja štokavskoga stanovništva na otok svi su brački čakavski govori imali zanaglasne dužine, nakon čega su one u većini govorâ nestale. Očuvanje zanaglasnih dužina u selačkim govorima ne bismo trebali pripisivati štokavskome utjecaju, jer u štokavskom govoru nema ništa inherentno što bi spriječilo njihov nestanak. Određenu ulogu u čuvanju zanaglasnih dužina u selačkim govorima vjerojatno ima njihova rubnost u odnosu na ostale bračke čakavske govore. Naime, kraćenje zanaglasnih dužina inovacija je koja je krenula iz središnjih i zapadnih bračkih govora i nije se uspjela proširiti na selačke govore.²⁴

U selačkom govoru, osim što se vrlo dobro čuvaju izvorne zanaglasne dužine (kao u primjerima *mìsēc*, *pàük*), odvili su se i brojni naknadni procesi duljenja, od kojih su neki specifični upravo za ovaj govor (primjerice, poopćavanje zanaglasne dužine iza kratkoga naglaska, vidi dolje).

2. 3. 1. Sinkronijski prikaz zanaglasnih dužina u selačkome govoru

Zanaglasne dužine u selačkome moguće su:

- a) U slogu neposredno iza kratkoga naglaska
 - U finalnom zatvorenome slogu: *gòlùb*, *mìsēc*; *krìpān*, *tùpāst*; inf. *čìstīt*, prez. *čìstīn*; fakultativno: *grävān*, *kāmēn*, itd.;
 - U središnjem slogu: *jèdnostāvno*; n. *pāūci*; *pāmētan*;²⁵ GPR *pròsūlo*; GPT *zàigrāna*; fakultativno: G. *gòvōra*, *mrāmōra* itd.
 - U finalnom otvorenome slogu

(uključujući i šibenske otoke, npr. Zlarin i Žirje), u Kaštilima kraj Splita, na Šolti, Lastovu i Korčuli. Vidi Kapović 2015: 759-762. U Sčak. govorima zanaglasne su dužine nešto bolje očuvane, npr. u govoru Crikvenice, Rukavca, Kastva, Matulja, Lovrana, Medveje, u vinodolskim i u krčkim govorima itd. Vidi Kapović 2008: 31 i 2015: 757-758.

²⁴ Kapović – usmeno.

²⁵ U štokavskom je ovdje kračina (*pāmētan*); za objašnjenje ovoga primjera vidi Kapović 2015: 513-514.

U finalnom se otvorenome slogu dužina u sva tri govora krati (npr. *ôn vīdi, onā čūje*). Dužina se čuva u enklizi (*vīdī ga, čūjē se* itd.), a fakultativno se javlja i u krajnjem otvorenom slogu (vidi dolje).

b) U zatvorenome slogu koji nije neposredno iza kratkoga naglasaka: *òbičāj, ĩspovīd*; fakultativno: *rāzgovōr, dōgovōr* itd.

c) U finalnom zatvorenome slogu iza dugih naglasaka

– iza cirkumfleksa: g. *ûrīh, lītrīh*; fakultativno: prez. *prōspěh, râstrěh; betěžāh*;

– iza neoakuta: g. *dīlīh, stvārīh*; fakultativno, npr. *problīdēh, zāhōd*; prez. *kūpāh, ali pītan, dōjdeš*.

d) U središnjem slogu iza dugih naglasaka

– iza cirkumfleksa, fakultativno, npr. GPR *pīšīla*, ali G. *pokōjnega*;

– iza neoakuta, fakultativno, npr. G. *prōšlēga, òsmēga*; prez. *něčēdu*, ali *usādimo*.

2. 3. 2. Dijakronijski pregled zanasnih dužina u selačkome govoru

Dužine u selačkome govoru različita su postanka: neke od njih izra-
van su nastavak psl. dugih vokala (*mīšēc < *měšęcь*), dok su druge rezul-
tat naknadnih procesa duljenja (npr. duljenje pred sonantom tipa *kāmēh* ili
poopćavanje zanasne dužine iza kratkoga naglasaka, vidi dolje). Brojni
su i slučajevi poopćavanja dužina na oblike u kojima ih prvotno nije bilo
(primjerice, neki ograničeni lokalni procesi tipa G. *kāmēna* i DL. *kāmēnu*
prema N. *kāmēh*). Osim toga, postoje i neki slučajevi uvođenja zanasnih
dužina čije porijeklo ne možemo sa sigurnošću utvrditi, i to prvenstveno
zbog već spomenute tendencije poopćavanja zanasne dužine iza kratkoga
naglasaka (vidi dolje).

S druge strane, u nekim je slučajevima došlo do fonetskog kraćenja
izvornih dužina, primjerice iza dugih naglasaka (npr. prez. *pīāh, čōpāš* itd.)
ili u finalnom otvorenome slogu (npr. *ôn me vīdī*; s čuvanjem dužine u enkli-

zi: *viđī me*).²⁶ Slijedi prikaz izvornih zanaglasnih dužina u selačkome i onih nastalih naknadnim procesima.

2. 3. 2. 1. Dužine na izvorno dugim vokalima i dvoglasima (*a, *ě, *i, *u, *y, *ę, *o, *ьr, *ьr, *ьl, *ьl, *er, *or, *el, *ol)

Ove dužine, s diakronijskoga stajališta, mogu biti cirkumflektirane i akutirane: akutirane su se dužine izvorno nalazile na nenaglašenim akutiranim slogovima, a cirkumflektirane na nenaglašenim neakutiranim/cirkumflektiranim slogovima.²⁷ Opozicija akutiranost/cirkumflektiranost nenaglašenih slogova u većini hrvatskih govora ima relevantnu ulogu što se tiče čuvanja, odnosno pokrate zanaglasnih dužina. Cirkumflektirane zanaglasne dužine očuvane su u svim hrvatskim govorima koji inače čuvaju zanaglasne dužine (npr. u selačkom: *mìsēc, pãūk, pãmēt, òblāk, gòlūb, krěšīvo, òblāčan* itd.);²⁸ akutirane su se pak u čakavskom i u sjeverozapadnoštokavskom izgubile zbog analoških procesa.²⁹ Iznimku u ovome procesu predstavljaju upravo govori Selaca, Novoga Sela te donekle i Povalja, kao i neki korčulanski govori (npr. Blato: *bābāma, rānāma, mýslīt – mýslīla, čýstīt – čýstīla* itd.; Smokvica: *blātīt, glādīt, kúpīt, mīslīt* itd.) u kojima su se akutirane zanaglasne dužine očuvale.

Slijede neki primjeri zanaglasnih dužina u selačkom na mjestu starih akutiranih dužina:

– na glagolskim spojnim vokalima *-i-, -a-, -u-, -ě-*:³⁰ *kāpnūt, pīvāt, dōškāt, pūcāt*; GPR *prokāpāla, mōrālo, prosījālo, prīsilīla, potīrāla*;³¹

²⁶ Vidi dolje.

²⁷ U praslavenskom su svi slogovi, bilo naglašeni ili nenaglašeni, mogli biti akutirani ili neakutirani/cirkumflektirani. Kasnije je opreka po akutiranosti u nenaglašenome slogu nestala te se zadržala samo u naglašenome slogu. Vidi Kapović 2015: 103-104.

²⁸ Usp. stand. hrv. *mjēsēc, pãūk, pãmēt, trāvār, òblāk, gòlūb, krěšīvo, učēnīk, òblāčan* (HJS).

²⁹ Usp. stand. hrv. *čīstīti, đīgnūti, glēdāti*. Osim toga, akutirane zanaglasne dužine očuvane su i u nekim južnim jekavskim govorima, kao što su zetski dijalekt i dio istočnohercegovačkoga dijalekta. Vidi Kapović 2015: 518-522.

³⁰ Prisutno na Šolti, Braču/Hvaru/Visu i Korčuli. Vidi Kapović 2015: 518.

³¹ Usp. stand. hrv. *čīstīti, đīgnūti, mīslīti*; GPR *dōbio, dōbila, dōbilo; pōpio, pōpila, pōpilo*; imp. *viđimo! viđite!* itd. (Babić 1991).

– u nekih pridjevskih sufikasa, npr. *-āst* (*tūpāst*, *blēsāst*, *gōvnāst*);³² *-āt* (*plōsnāt*);³³ *-āv* (*bālāv*);

– u nekih imeničkih sufikasa, fakultativno, npr. *-īca* (dužina: *īma nikū stāru kūćicu*, *Mūsīca*, *Žerāvīca*, *tīčīca*, *tīkvīce*, *plōčīcu na plōčīcu*);³⁴ kračina: *na tōn mālon kūćici*, *ūvīk se nājde grēškica*); *-īna* (dužina: *gōdīna*, *dvi gōdīne zà rēdon*, *trī ì po gōdīne*, *īstīna*; kračina: *jūžina*, *māslina*).³⁵

Ukratko, na mjestu starih akutiranih zanaslasnih dužina u selačkome često nalazimo fonetsku dužinu, ali primjeri nisu uvijek pouzdani jer je u ovom govoru naknadno došlo do poopćavanja zanaslasnih dužina (vidi dolje).³⁶

Dužine postale od izvorno dugih vokala, bilo akutirane ili cirkumflektirane, u svom su ostvaraju prilično stabilne (naročito iza kratkog naglasaka) kroz čitavu paradigmu pojedine riječi (npr. *mīsēc*, G. *mīsēca*, L. *u mīsēcu* ili u GPR *zāigrān*, *zāigrāna*, *zāigrāno*). Eventualno može doći do fonetskog kraćenja dužine iza dugih naglasaka (za ovu pojavu vidi dolje).

2. 3. 2. 2. Zanaslasne dužine nastale naknadnim procesima duljenja

Osim dužina koje predstavljaju odraz izvorno dugih vokala, u selačkome postoje brojne dužine nastale naknadnim procesima. Neka od tih duljenja prisutna su i u drugim čakavskim govorima, kao što su kompenzacijsko duljenje u n. p. C i predsonantsko duljenje (inače u čakavskom rijetko u zanaslasnome slogu); s druge strane, analoško poopćavanje zanaslasnih dužina iza kratkoga naglasaka pojava je strogo lokalnoga karaktera koju ne susrećemo ni u jednom drugom čakavskom govoru.

³² Usp. stand. hrv. *blēsast* (HJS).

³³ Usp. stand. hrv. *plōsnat* (HJS).

³⁴ Usp. stand. hrv. *ljūbical/ljūbica*, *vjēštica* (HJS). Vuković (2001) bilježi kračinu: *bābica*, *gūbica*, *fāšica*, *bjīnica* itd.

³⁵ Usp. stand. hrv. *māslina/māslina* (HJS). Vuković (2001) bilježi kračinu: *jūžina*.

³⁶ U štokavskom govoru Sumartina zabilježili smo zanaslasnu dužinu na mjestu stare akutirane dužine samo u primjerima *blēsāv*, *čīstīt* i *s(h)vātīt*, no u ostalim primjerima dužina izostaje (*Mārica*, *māslīne*, *dolāzīli*, *vīdīli*, *kēsīce*, *gōdīne*; usp. Selca: *Zōrīca*, *māslīne*, *dolāzīli*, *vīdīli*, *kēsīce*, *gōdīne*). U sumartinskom govoru valja pretpostaviti izvornu kračinu (budući da štokavski govori ne čuvaju akutirane zanaslasne dužine), a primjeri s dužinom mogu se pripisati utjecaju susjednih čakavskih govora.

2. 3. 2. 3. Poopćavanje zanasnih dužina iza kratkoga naglasaka

Iako je, po svemu sudeći, riječ o pojavi novijega datuma, razmotrit ćemo je prije ostalih budući da je zbog nje došlo do zamagljivanja izvorne distribucije zanasnih dužina u selačkome, pa ju je stoga nužno imati u vidu pri razmatranju ostalih slučajeva duljenja (kompenzacijskog i položajnog duljenja, vidi dolje).

U selačkome govoru postoji tendencija da sve riječi tipa C(C)VC(C)VC ili C(C)VC(C)VCV iza kratkoga naglasaka dobiju zanasnu dužinu (koja je u nekih primjera stabilna, a u drugih fakultativna).³⁷

Ostvaraj ovih dužina varira od govornika do govornika, a fakultativno može doći i do poopćavanja dužine iz NA. na ostale padeže. Tako u Selcima imamo zabilježeno *jästōg – jästōga, jästōg – jästoga i jästog – jästoga*, te *gōspod Bōg i po gōspōdu Bōgu*.

Izrazito su stabilne dužine u primjerima s nepostojanim *a* (*nōhāt, mōzāk, šāpāt* itd.). Teoretski bi se dužina ovdje očekivala samo u izvornoj n. p. *c*.³⁸ U selačkom je, međutim, dužina stabilna u svih primjera s nepostojanim *a*: u imenica izvorne n. p. *c*³⁹ (*od kojih su danas n. p. C samo lākāt i būbāń*,⁴⁰ dok su imenice *nōhāt, mōzāk, šāpāt* itd. prešle u n. p. A⁴¹) i u onih izv. n. p. *a* (*jāńāc, pūpāk*; dok se u primjerâ *kāšāj, sēkār, vřtāl* ionako očekuje dužina zbog predsonantskog duljenja). Dužinu imaju i pridjevi na *-āk* (n. p. A: *frīšāk* »svjež«, *glādāk, křhāk* itd.; n. p. C: *blīzāk, dřzāk, gōrāk, mřzāk, nřzāk* itd.) i na *-ān*, no ovdje se dužina ionako očekuje zbog završnoga so-

³⁷ Poopćavanje se vjerojatno odvijalo prema primjerima s izvornom zanasnom dužinom (akutiranom, npr. *pīvāt, vīdī, tūpāst, plōsnāt, māsřna* ili cirkumflektiranom, npr. *mīšēc, pāiik, pāmēī*), s kompenzacijskom dužinom karakterističnom za n. p. *c* (tipa *gōvōr, bōlēst, pōmōc* itd., vidi dolje), i onima s predsonantskim duljenjem (tipa *kāmēń, mrāmōř* itd., vidi dolje).

³⁸ Zbog kompenzacijskog duljenja, iako to nigdje (osim u selačkome) nije potvrđeno. Vidi Kapović 2015: 233.

³⁹ N. p. *c* naglasna je paradigma s pomičnim naglaskom (npr. *nōš, L. nosī*, dli. *nosīma(n)*) i preskakanjem naglasaka na proklitiku (*zań nōš, iř nosa*). Oznaka n. p. *c* odnosi se na izvornu (psl.) naglasnu paradigmu, dok se oznaka n. p. C odnosi na sinkronijsku naglasnu paradigmu u selačkome govoru.

⁴⁰ S fakultativnim kraćenjem dužine iza dugog naglasaka (vidi dolje).

⁴¹ N. p. *a* naglasna je paradigma s naglaskom na osnovi, npr. *rāk, G. rāka, L. o rāku*, dli. *rākima(n)*. Oznaka n. p. *a* odnosi se na izvornu (psl.) naglasnu paradigmu, dok se oznaka n. p. A odnosi na sinkronijsku naglasnu paradigmu u selačkome govoru.

nanta (n. p. A: *blätān, gđđān* »ružan«, *grīšān, jūšān, krīpān, krūpān* itd.; n. p. C: *kāsān, gđđān, mjsān, sritān, slāsān, tōčān* itd.).⁴²

Dužine na *e*-prezentima (npr. *būdēn, būdēš, būdē, būdēmo, būdēte, būdu/būdēdu*) također su izrazito stabilne u selačkome govoru (*ležēn, sēdēš, rēčēmo*).⁴³ U selačkom je kračina vidljiva na naglašenom *-e-*: *pečēn/pečēn* (potonja je varijanta s predsonantskim duljenjem) – *pečēš – pečē*.⁴⁴

Budući da većina ZJslav. govora ima na *e*-prezentima dužinu, vjerojatno je riječ o staroj analogiji prema *i*-prezentima (*pāzīn, pāzīš, pāzī, pāzīmo, pāzīte, pāzī/pāzīdu*) i *a*-prezentima (*kōpān, kōpāš, kōpā, kōpāmo, kōpāte, kōpādu/kōpāju*), u kojih je dužina izvorna.⁴⁵

Dužina se može poopćiti i u višesložica (*Ēno ti se vīdi mīsēčina.; Ne hōd tāmo, svē je pūno pāūčine.; uz mīsēčina, pāūčina*); inače su sve dužine u višesložica sekundarne.⁴⁶

2. 3. 2. 4. Kompenzacijsko duljenje u n. p. C

U selačkom se, kao uostalom, u svim hrvatskim, pa i u zapadno južno-slavenskim govorima (slovenski i čak./kajk./štok.), odvija duljenje posljednjeg sloga imenica n. p. C, naglasne paradigme s pomičnim naglaskom (*zūb, G. zūba, L. u zūbū, dli. zūbīma(n)*) i preskakanjem naglaska na proklitike (*iz*

⁴² Vjerojatno se dužina iz nekog razloga sinkronijski učvrstila u ovim primjerima (npr. prema duženju u izvornim primjerima n. p. c). Pretpostavljati da je riječ o arhaizmu prilično je nezgodno, stoga što duljenja nenaglašenoga nepostojanog *a* nema ni u jednom istraženom čakavskom, a ni štokavskome govoru (Kapović – usmeno). Dužine na nepostojanom *a* nema ni u susjednome štokavskom Sumartinu (*palac, noĥat, vřtal*), čak ni u primjerima izvorne n. p. c (npr. *šapāt, čaštan, glađan, taĥak, težak*) gdje bi se dužina očekivala prema pravilu o kompenzacijskom duljenju.

⁴³ I ove su dužine sekundarne, jer je izvorno tematsko *-e-* bilo kratko, što se očuvalo u nekim čakavskim govorima. Npr. u Trogiru, u Kaštilima, na Vrgadi, u Novom, u Omišlju i u Rukavcu. Vidi Kapović 2015: 292; ref. 1087.

⁴⁴ Tako je u većini govora na Braču/Hvaru/Visu, no ima i nekih čak. govora s dugim naglašenim *-e-*. Vidi Kapović 2015: 292-293.

⁴⁵ Vidi Kapović 2015: 286 i 290, ref. 1075.

⁴⁶ Naime, u svim se štok./čak. govorima (u kojih postoje zanaslasne dužine) izvorne dužine čuvaju u jedinom slogu između naglašenoga i posljednjega sloga, a krates ukoliko je tih slogova više, npr. *jāblāni – jāblanōvi, gāvranī – gāvranōvi, mjesēc – mjesēčina, pāūk – pāūčina*. Vidi Kapović 2015: 503, 511-513. Osim općenite tendencije poopćavanja zanaslasnih dužina iza kratkog naglaska (koja bi se onda odnosila i na četverosložice), ovdje je vjerojatno (u slučajevima kada je to moguće) djelovala i analogija prema početnim oblicima (npr. *gušćērica < gušćēr, mīsēčina < mīsēc, pāūčina < pāūk*). Kapović – usmeno.

zūba, ũ zūb).⁴⁷ Naziv kompenzacijsko duljenje označava da je do njega došlo prilikom ispadanja dočetnoga poluglasa. U štokavskom je ovo duljenje posvjedočeno u naglašenom i u nenaglašenom slogu (usp. stand. hrv. *môć* < *môt'ь i *pòmôć* < *pòmot'ь). U selačkom se duljenje odvija u naglašenome slogu imenica *a*-vrste m. r. (*nôs* < *nòsь, *bôg* < *bògь) i imenica *i*-vrste (*kôst* < *kòstь, *môć* < *môt'ь). Što se tiče nenaglašenoga sloga, teško je zaključiti što se točno događa zbog već spomenute tendencije da sve imenice CVC(C) VC i CVC(C)VCV dobiju barem fakultativnu zanaslasnu dužinu. No najvjerojatnije je da se kompenzacijsko duljenje ipak odvila u nenaglašenome slogu barem u imenica *i*-vrste na kojima je zanaslasna dužina stabilna i fonetski izražena (*bòlĕst* < *bòlestь, *pòmôć* < *pòmot'ь), a prenosi se i na ostale padeže (*ŭmrĭ je ol bòlĕsti; nāšli smo ga u vĕlikōn nĕmōci*). Što se tiče imenica *a*-vrste m. r., teško je izvesti bilo kakav zaključak, prije svega zbog velikog broja imenica s izvorno dugim vokalom (*mĭsĕc* < *mĕšĕc itd.), a onda i zbog brojnih primjera koje možemo razmatrati u kontekstu predsonantskoga duljenja (*kāmĕn, gōvōr, ũgōr, jāvōr*).⁴⁸ Stoga je teško iznaći primjere koji bi pouzadno mogli potvrditi da je riječ upravo o kompenzacijskom duljenju.⁴⁹ Jedini relevantan primjer za selački, s izvorno kratkim vokalom i koji ne završava ni sonantom ni zvučnim suglasnikom, bio bi imenica *kòkōt*, za koju imamo samo jednu potvrdu, no i ovdje može biti riječ o općenitij tendenciji poopćavanja zanaslasnih dužina.⁵⁰

⁴⁷ Detaljnije o karakteristikama n. p. C u Šprljan 2015.

⁴⁸ O predsonantskom duljenju vidi dolje.

⁴⁹ I u drugim je čak. govovima kompenzacijsko duljenje u nenaglašenom slogu nedostavno posvjedočeno. Naime, mnogi Jčak. govori uopće nemaju zanaslasnih dužina (vidi gore), te je jedini govor (osim selačkoga) u kojem nalazimo potvrde za kompenzacijsko duljenje u nenaglašenome slogu govor otoka Vrgade. U Vrgadi se duljenje odvija u imenica *i*-vrste (*mlādōst*), ali ne i u imenica *a*-vrste (*gōvor*). Vidi Jurišić 1966. Neki primjeri kompenzacijskoga duljenja zabilježeni su i u Sčak. govovima. Usp. u Rukavcu (Mohorovičić-Maričin 2001) *nĕbōg*, a u Omišlju (Vermeer 1984) *vĕčĕr* »uvečer« (: 283), *dōber* bez duljenja (:280). Usp. još i Kapović 2010: 87-88 za dodatne primjere i raspravu.

⁵⁰ Tako Sumartinjani nazivaju ribu lastavicu (*Parexocoetus mento*), no kako Selčanima ribarstvo nije u tradiciji, ova im je riba nepoznata. Ipak nam je jedan stanovnik Vrha (Selačkih Zaselaka) potvrdio naziv *kòkōt* (G. *kokota*) za pijetla, dok Selčani pijetla zovu *pĭvāč*. Govor Vrha, prema našim zapažanjim, akcenatski je identičan selačkom, s tim da je od njegovih govornika moguće čuti neke arhaizme koji su se u selačkome izgubili.

2. 3. 2. 5. Položajna duljenja u zanaslasnom položaju

Za selački govor karakteristična su dva tipa položajnoga duljenja vokala u zatvorenome slogu: duljenje pred sonantima (*m, n, ŋ, r, l, l̥, j, v*) i duljenje pred zvučnim suglasnicima (*b, d, g, z, ž* i pred skupinama *zd, žd*). Rezultat duljenja naglašenih vokala je cirkumfleks (*bôb, krâj, medvîd*).⁵¹ Što se tiče duljenja u zanaslasnome položaju, stanje je u selačkom govoru zamagljeno zbog tendencije poopćavanja zanaslasne dužine iza kratkoga naglasaka. Ipak, zbog paralela u drugim čakavskim govorima,⁵² možemo pretpostaviti da se i u selačkome odvija predsonantsko duljenje u zanaslasnome slogu, a tako je vjerojatno bilo na čitavom Braču/Hvaru/Visu prije pokrate zanaslasnih dužina. Duljenje pred zvučnim suglasnicima ne odvija se ni u jednom čakavskom govoru, te ga stoga ne možemo pretpostaviti ni za selački govor.

Primjeri iz selačkog koji govore u prilog predsonantskom duljenju u zanaslasnome položaju su: *gũščěr, kãmēn, mrãmōr, jãvōr* itd.⁵³

Zanaslasne dužine pred sonantima su fakultativne, odnosno njihov izgovor varira od govornika do govornika. Može doći i do poopćavanja dužine na ostale oblike u kojih sonant nije finalan, npr. iz NA. na ostale padeže imenica (*kãmēn – kãmēna*),⁵⁴ ili iz m. r. jd. GPT na ostale oblike (*ròđēn; tãmo dī mi je ženà ròđēna*; ali *Nà je ròđēna u Nõvo Selò*). Riječ je o individualnom govornom obilježju, pa su, prema tome, u selačkome moguće varijante *kãmēn – kãmēna, kãmēn – kãmēna* i *kãmen – kãmēna* (tako je i u novoselskom govoru). Do duljenja može doći i iza dugih naglasaka (npr. *oñ mrãv je směčēn*), no u tom slučaju nema poopćavanja dužine na ostale oblike (npr. ali *bũba je směčēna; onô je sãda prigrãđeno*).

⁵¹ Tako je u svim južnočakavskim govorima južno od Žirja (vidi Kapović 2015: 575-576).

⁵² Npr. u Smokvici na Korčuli *dõbãr, žãlostãn* i u Kaštilima kraj Splita *dõbãr, bõlestãn*. Vidi Kapović 2015: 580. U govoru Vrgade, primjerice, dulje se samo nenaglašeni neposljednji slogovi, a duljenja u nenaglašenome posljednjem slogu nema (*dõbar, gãdan, lãkom, vitar, prijatelj*; Jurišić 1973). U Sčak. govorima koji imaju zanaslasne dužine položajno duljenje u zanaslasnome slogu sasvim je uobičajena pojava. Vidi Kapović 2015: 580-581.

⁵³ Budući da su u selačkome svi dugi vokali očuvali izvornu zanaslasnu dužinu, kao relevantne primjere za tumačenje položajnoga duljenja uzimamo samo one s izvorno kratkim vokalima /e/ (*<e) i /o/.

⁵⁴ I u nekim štok. govorima postoje ujednačavanja tipa *kãmēn, G. kãmēna* ili *kãmen, G. kãmēna*, što može varirati od primjera do primjera. Vidi Kapović 2015: 640.

2. 3. 2. 6. Fonetsko kraćenje zanaslasnih dužina

U selačkom govoru pod određenim uvjetima može doći do fonetskoga kraćenja zanaslasnih dužina. Faktori koji u tome igraju presudnu ulogu jesu broj zanaslasnih slogova (kraćenje je češće u primjerima s više takvih slogova) i kvantiteta naglašenoga sloga (češće se krute dužine iza dugih naglasaka). Tim faktorima valja nadodati i postanak zanaslasnih dužina; naime, zanaslasne dužine koje su postale od izvorno dugih vokala i dvoglasâ stabilnije su od dužina nastalih položajnim duljenjem.

a) Kraćenje zanaslasnih dužina iza kratkoga naglasaka

Zanaslasne dužine iza kratkih naglasaka u selačkom se pravilno čuvaju i u finalnom zatvorenome slogu (*păūk, mîsēc, îspovîd*) i u slogu između naglašenog i posljednjeg (G. *păūka, mîsēca*).⁵⁵

b) Kraćenje zanaslasnih dužina iza dugih naglasaka

Iza dugih naglasaka dužine se mogu pokratiti, no njihov je ostvaraj različit od govornika do govornika.

– dužina: *zăhōd, ogŭlîš, kad bi bî iša š žîvîn; jă se mălo kŭpăn; văs problîdĕn, sa vîn mlătōn, libār, skrômān, lôgōr, pârĭtĭe; D. pokōjnĕn, svĭmān;*
 – kračina: *izabîraš, pĭtan, prodăješ, za vin mălin Serafĭnon, u stŭron kužĭni.*

Primjeri s dužinom, kao i s kračinom, javljaju se i u slučaju više zanaslasnih slogova.

– dužina: *prōšlĕga, ôsmĕga, sjĕcĕmo, năstăvnikă, munĭcĭje, GPR pârĭtĭi; G. stărĕga, za svĕtĕga Āntŭ;*
 – kračina: *sĕdmega, nămjerno, năstavnici, pĕnzija.*

Jedini slučaj gdje se zanaslasna dužina u selačkom iza dugih naglasaka gotovo uvijek ostvaruje jest nastavak *-ĭh* za g. (*Mōže bĭt da san păda vîše pŭtĭh; dĕsĕ lĭtrĭh ŭja*).

⁵⁵ Za Novo Selo vrijedi isto, dok se u Povljima dužine u nefinalnome slogu u trosložica često krute (n. *mĭrisi, G. mĭseca, păuka; L. u răzumu; ali L. na Rašĕjăču; g. jŭbăvniĭh*), ali se, s druge strane, često čuje dužina tamo gdje je izvorno nema (npr. *vĕlĭki ôgăĭt; g. spōsōbniĭh*).

c) Kraćenje u slučaju dviju zanaslasnih dužina

U slučaju dviju zanaslasnih dužina jedna od njih se obično kra-
ti. Koja će se dužina pokratiti, također predstavlja individualno obilježje
govornikâ; neki govornici krata prvu dužinu (I. *jăbukôn*, *grăvanôn*, *păukôn*;
prez. *mîlujēn*), a neki drugu (*A tăko dōjdu vîkēndon*; I. *grăvānon*, *păūkon*,
jăbūkon; prez. *mîlūjen*).

2. 3. 2. 7. Kombinacija prednaslasne i zanaslasne dužine

U selačkom je govoru sasvim uobičajena kombinacija prednaslasne i za-
naslasne dužine,⁵⁶ i to s kratkim naglaskom (*năđimăk*, *pômôrăc*; I. *nărôdôn*,
sūsîdôn) i s cirkumfleksom (I. *năđînkôn*, *pômôrcôn*; g. *năđînkîh*, *pômôrcîh*),
dok s neoakutom nismo zabilježili nijedan primjer.

2. 3. 2. 8. Kraćenje dužine u finalnom otvorenome slogu

U selačkom govoru postoji općenita tendencija kraćenja dužine u fi-
nalnom otvorenome slogu. Kraćenje zahvaća nenaglašene vokale (*ôn bĕre
grôzje*; *ôn me je vîdi*) i one naglašene cirkumfleksom (*Ôn je pî vînô*). Dužina
se čuva u enklizi, odnosno u slučajevima kada finalni slog u fonetskome
smislu više nije finalni (u nagl. položaju: *pî je cîlu nôc*; u nenagl. položaj-
ju: *bĕrĕ ga*; *vîdî me je*). Ipak, ako pomno poslušamo različite govornike
selačkog, možemo uočiti da je prije riječ o tendenciji nego o pravilu koje
bi vrijedilo beziznimno. Dolje navedeni primjeri pokazuju da se dužina ne
čuva samo u enklizi, već da je to moguće i izvan nje, pa čak i u završnom
slogu u rečenici.

Zanaslasna se dužina krata u finalnom otvorenom slogu u sljedećim ob-
licima:

- m. r. GPR;
- 3. l. jd. prez. gl. n. p. A i n. p. B (s naglaskom na osnovi);
- 2. l. jd. imperativa;
- određeni oblici⁵⁷ i komparativi pridjevâ.

⁵⁶ Dijakronijski gledano, kombinacija prednaslasne i zanaslasne dužine je sekundarna, tj. nastala kasnijim duženjem ili analogijom. Naime, nije posve sigurno je li u polazišnom sustavu riječ mogla imati i prednaslasnu i zanaslasnu dužinu. Vidi Kapović 2015: 54, ref. 115.

⁵⁷ Ostaci izvorne dužine u određenih pridjeva postoje u vokalizmu drugih bračkih govora (*stôro Môrâ*, *žŭto daskâ*, *mîlo dîvňâ*, *lŭdo srĕca*). Vidi Šimunović 2009: 22.

1. Na kraju naglasne cjeline

a) dužina: *A ondà òn onò **pròlt**, da učin mi nù pulèntu.* (GPR); *Vìst na kòlcù.* (prez.); *Ali sìgūro nī bī **prāvī** Nijēmāc.* (odr. prid.); *Tò su bās onò **starījī** jūdi.* (komp.).

b) kračina: *On se bī ustā, **iša** cā iz pòsteje.* (GPR); *Mōra bīt ništò dīgòd kvārā.* (prez.); *Ovò su **nòvi** zātvòri* (odr. prid.); *Ònda je imāla **krācu** kòsu* (komp.).

2. U enklizi

a) dužina: ***pomògā** mi je ništò mālò Mili* (GPR); ***Ženī** se a nēma kūma.* (prez.); ***Lipī** je.* (odr. prid.); ***nājlišjā** je u selū* (sup.).

b) kračina: *Nā znāk **īma** da pārtīte.* (prez.).

2. 3. 2. 9. Sufiksi *-je*, *-stvo* i *-išće*

Sufiksi *-je*, *-stvo* i *-išće* u središnjim su i zapadnim bračkim govorima dugi.⁵⁸ Tragovi dužine u tim govorima vidljivi su na svim trima sufiksima u vokalizmu u G., zbog promjene /ā/ > /ō/ (*zdròvje*, G. *zdròvjo*; *godīšće*, G. *godīšćo*; *đivojaštvo*, G. *đivojaštvo*),⁵⁹ a na sufiksima *-je* i *-stvo* dužina je vidljiva i pod naglaskom (Šimunović 2009: *jīćê, pīćê, hrebjê, propêćê, prosūćê, raspêćê, rasūćê, smrknūćê, svanūćê, začêćê, prijatejstvô, rojstvô, mloštvo, gospojstvô*).⁶⁰

U selačkom se ovdje, s obzirom na pravilo o kraćenju dužine u zadnjem otvorenome slogu, očekuje kračina.⁶¹ Kračina pod naglaskom vidljiva je samo na sufiksu *-je* (*hrebjè, kšjè, sacè, smečè, sudè*), a u nenaglašenome položaju na svim trima sufiksima (*-je: kòpje, tñje, tšje*; *-stvo: jùstvo, bràstvo, gospòjstvo, prijatèjstvo*; *-išće: godīšće/godīšće, hladīšće, kopīšće*). Ipak, u selačkom bi se u svim navedenim primjerima, prema onome što je rečeno u prethodnim poglavljima, dužina očekivala barem u enklizi, što međutim nije slučaj. Prema našim zabilježenim primjerima, u enklizi je također kračina (usp. na sufiksu *-je: Svāko pīćè je dobrò.*; *Sudè je špòrko.*; *-stvo:*

⁵⁸ Dijakronijski gledano, dužina na sufiksima *-je* i *-stvo* nastala je kompenzacijskim duljenjem u zamjenu za ispadanje poluglasa (< *-bje, *-bstvo), što je tipična pojava u čak. govorima, a postoji i u nekim štok. i kajk. govorima. Vidi Kapović 2015: 588.

⁵⁹ Vidi Šimunović 2009: 38.

⁶⁰ Usp. također na Hvaru (Hraste 1937): *mloštvo, gospojstvô* (:11), *uskarsnūćê* (:24), *borjê, lozjê* (:25) itd.

⁶¹ Tako je i u novoselskom i u povaljskom govoru.

Nāše bràstvo je ostàlo.; Nāše prijatǎjstvo je prāvo.; -išće: Kêga godišća si rōdēna?; iako u potonjim dvama slučajevima to nije lako ustvrditi jer je moguće i fonetsko kraćenje dužine iza dugoga naglasaka, vidi gore).

2. 3. 2. 10. G. imenica *e*-vrste

Nastavak za G. u imenica *e*-vrste izvorno je bio dug. Ova je dužina vidljiva, primjerice, u bolskom govoru u kojem dugo *ē* diftongira (G. *riḃie*⁶²), a postoji i u nekim drugim čakavskim govorima.⁶³ U selačkome bi se govoru ovdje također očekivalo čuvanje dužine u enklizi, no čini se da to nije slučaj (*Mlīkò ol krāve je zdrāvo.; Pòslin mīse se vīdīmo.; Īza kūće je dvōr.*).

ZAKLJUČAK

Selački govor, zbog svog rubnog položaja na razmeđu bračkih čakavskih govora s jedne strane i sumartinskoga štokavskoga govora s druge strane, po mnogim svojim karakteristikama odudara od ostalih južnočakavskih govora. U ovome radu pažnja je posvećena zanasnim dužinama u selačkom, koje se odlikuju raznim posebnostima. Neka od njihovih obilježja ne nalazimo ni u jednom drugom južnočakavskome govoru (osim u govoru susjednog Novoga Sela, a donekle i Povalja). Premda samo čuvanje zanasnih dužina predstavlja arhaizam, neke su pojave u pogledu zanasnih dužina u selačkome inovativne, kao što je to poopćavanje zanasne dužine iza kratkoga naglasaka. Zbog spomenutog procesa zamagljeno je izvorno stanje, pa se zbog toga danas ne može sa sigurnošću tvrditi odvijaju li se u selačkom predsonantsko duljenje i kompenzacijsko duljenje u n. p. C. u zanasnome slogu. S druge strane, zabilježili smo i slučajeve izostanka zanasnih dužina na mjestima gdje se one (barem u enklizi) očekuju, kao što je to, primjerice, u G. imenica *e*-vrste ili na sufiksima *-je*, *-stvo* i *-išće*.

⁶² Šimunović 2009: 40.

⁶³ U štok. i u nekim čak. govorima koji imaju zanasne dužine nastavak *-e* u G. imenica *e*-vrste je dug (Usp. Novi Vinodolski: G. *krāvē*, Vrgada: G. *kūcē*, Grobnik: G. *kūcē*), analogijom prema dugome *-ē* u n. p. B i n. p. C (Vidi Kapović 2011b: 4 i 2015: 535-536). U Donjem Selu na Šolti Hraste (1948: 132, 148) bilježi *bābē* ali *vodē*, no u tom se govoru zanasne dužine ne čuvaju dosljedno.

LITERATURA

Babić, Stjepan <et al.> 1991, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Globus, Zagreb.

Беличъ, А. И. 1909, Замятки по чакавскимъ говорамъ. *Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ XIV/2*: 181-266.

Дыбо, Владимир А. 1981, *Славянская акцентология. Опыт реконструкции системы акцентных парадигм в праславянском*, Издательство »Наука«, Москва.

HJS – Barić, Eugenija <et al.> 1999, *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine, Zagreb.

Hraste, Mate 1940, Čakavski dijalekat ostrva Brača, *Srpski dijalektološki zbornik X*: 1-66.

Hraste, Mate 1948, Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, *Rad JAZU* 272: 123-156.

Ivšić, Stjepan 1911, Prilog za slavenski akcenat, *Rad JAZU* 187: 133-207.

Jurišić, Blaž 1966, *Rječnik govora otoka Vrgade. I dio. Uvod*, JAZU, Zagreb.

Jurišić, Blaž 1973, *Rječnik govora otoka Vrgade, uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima. II dio. Rječnik*, JAZU, Zagreb.

Kapović, Mate 2008, Razvoj hrvatske akcentuacije, *Filologija* 51: 1-39.

Kapović, Mate 2010, Naglasak o-osnova muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Filologija* 54: 51-109.

Kapović, Mate, 2011b, Naglasak ā-osnova u hrvatskom – povijesni razvoj, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 17: 147-172.

Kapović, Mate 2015, *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*, Matica hrvatska, Zagreb.

Langston, Keith 2006, *Čakavian Prosody: The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*, Slavica, Bloomington.

Lisac, Josip 2009, *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.

Lukežić, I./ Zubčić, S. 2007, *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*, Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Rijeka.

Moguš, Milan 1977, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb.

Mohorovičić-Maričin, Franjo 2001, *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Adamić/Katedra čakavskog sabora – Opatija, Rijeka – Opatija – Matulji.

Sujoldžić, A./Šimunović, P./Finka, B./Rudan, P. 1988, Sličnosti i razlike u govorima otoka Brača kao odraz migracijskih kretanja, *Rasprave ZJ* 14, Zagreb: 163-84.

Šimunović, Petar 2009, *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.

Šprljan, Nataša 2015, *Opis govora Selaca na Braču s posebnim naglaskom na akcentuaciju (u usporedbi s okolnim mjestima)*, doktorska disertacija.

Vermeer, Willem 1984b, «Опозиција типа ‘живо/неживо’ у множини у једном чакавском говору (Омишаљ)», *Научни састанак слависта у Вукове дане: реферати и саопштења* 13/I: 275-288.

Vuković, Siniša 2001, *Ričnik sělaščkęga gđvora*, LAUS, Split.

UNACCENTED POST-ACCENTUAL LENGTHS IN THE SPEECH OF THE VILLAGE OF SELCA ON THE ISLAND OF BRAČ

Summary

The introduction of this paper outlines some basic characteristics of accentuation in the speech of Selca on the island of Brač, which is followed by a detailed synchronic and diachronic analysis of unaccented post-accentual lengths. Aside from the fact that unaccented post-accentual lengths are usually a rare occurrence in the South Chakavian idioms, the speech of Selca has developed certain innovations which we find in no other Chakavian idiom. This paper presents a detailed depiction of all instances of unaccented post-accentual lengths in the speech of the village of Selca.

Key words: *Selca; Chakavian; accentuation; unaccented post-accentual lengths.*

LUNGHEZZE ACCENTUALI NELLA PARLATA DI SELCA SU BRACĀ

Riassunto

Nell'introduzione di questo articolo riportiamo le caratteristiche principali dell'accentazione della parlata di Selca sull'isola di Brač (Brazza), a ciò fa seguito la rassegna dettagliata sincronica e diacronica delle lunghezze accentuali. Oltre al fatto che le lunghezze accentuali rappresentano una rarità tra le parlate ciacave meridionali, nella parlata di Selca si sono sviluppate anche alcune innovazioni che non riscontriamo in nessun'altra parlata ciacava. In questo articolo diamo una rassegna dettagliata di tutti i fenomeni correlati alle lunghezze accentuali nella parlata di Selca.

Parole chiave: *parlata di Selca; ciacavo; accentazione; lunghezze accentuali*

Podaci o autorici:

Nataša Šprljan rođena je u Zadru 1981. godine. Od 2008. zaposlena je na radnome mjestu višeg asistenta u Centru za jadranska onomastička istraživanja na Sveučilištu u Zadru. Doktorirala je 2015. s temom *Opis govora Selaca na Braču s posebnim naglaskom na akcentuaciju (u usporedbi s okolnim mjestima)*. Njeni uži znanstveni interesi uključuju dijalektologiju, terenski rad, akcentologiju i toponomastiku.